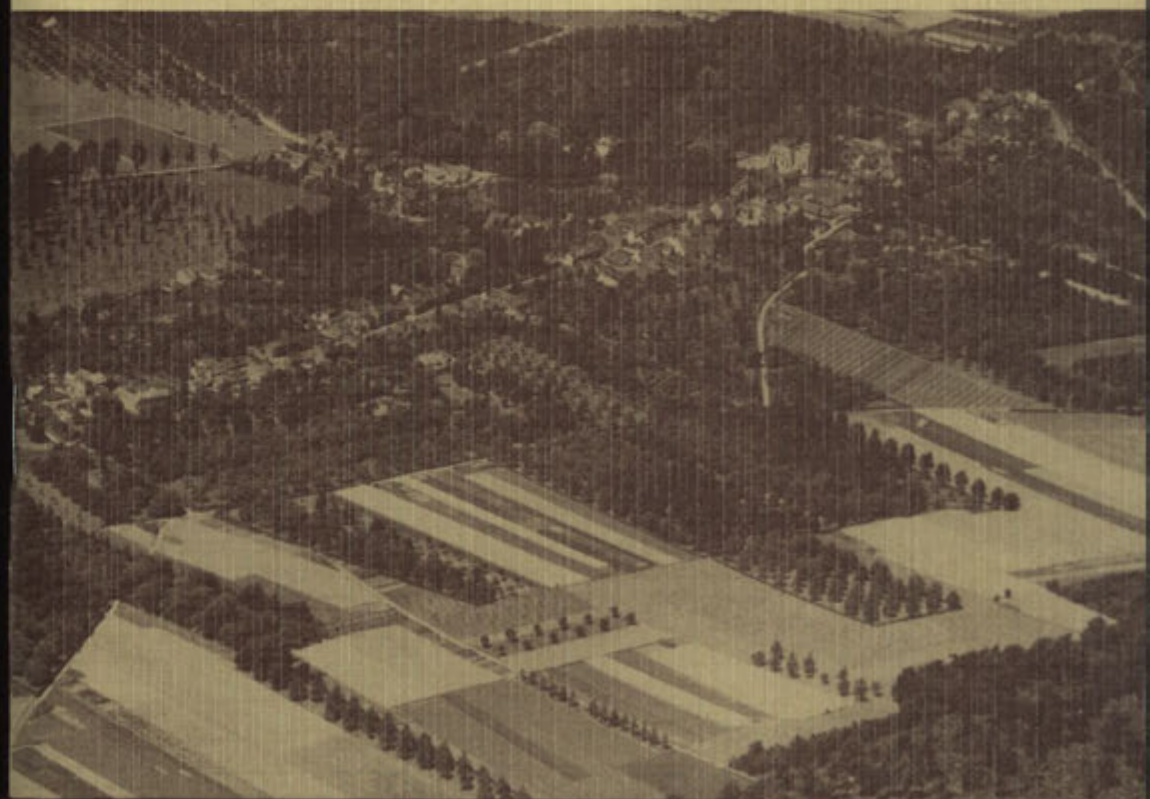

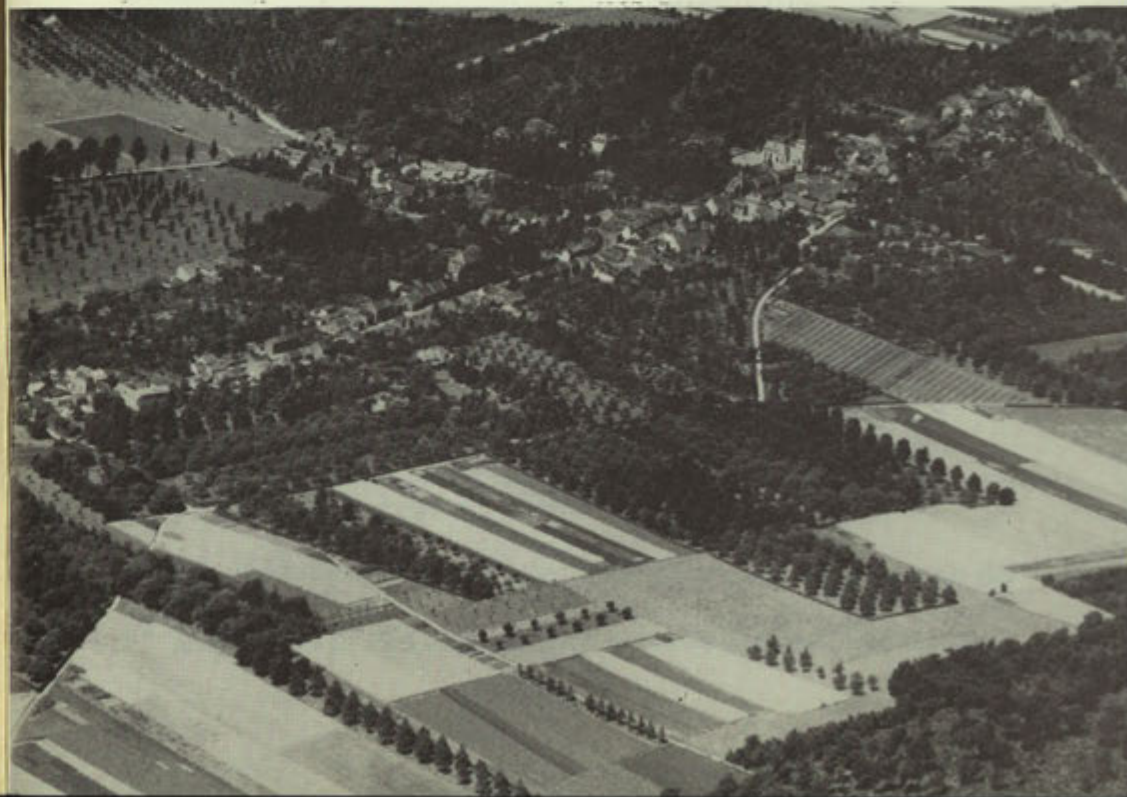
grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' maart 1986, 6e jaargang nr. 1

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' maart 1986, 6e jaargang nr. 1

Bij de voorpagina

Luchtfoto van Gronsveld, genomen op 13 juni 1950 door KLM-Aerocarto.

Voorwoord redactie

Bij het verschijnen van het eerste nummer van onze nieuwe jaargang past weer enig "koffiedik kijken". De Stichting heeft heel wat plannen voor dit jaar. In de eerste plaats zullen in ons periodiek weer regelmatig artikelen verschijnen van de sectie Dorp en Milieu. Er zijn veel lezers die de artikelen van deze sectie in voorgaande nummers gemist hebben. De redactie vindt het jammer dat het niet mogelijk was in dit nummer al een artikel te plaatsen, maar in volgende nummers is de sectie weer present.

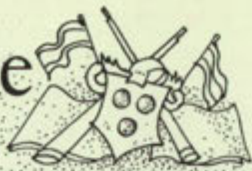
Plannen voor de aanleg van een "bugelbaan" zijn in vergevorderd stadium. Het waar en wanneer verneemt u via ons periodiek.

Dit jaar krijgt de Stichting de beschikking over een riante expositie- en activiteitenruimte in Rijckholt. De ruimte zal eind juni officieel geopend worden met een tentoonstelling van alle secties. De tentoonstelling zal voornamelijk over het onderwerp "Krijt" gaan. Over wat het "Krijt" ("méleger" zouden wij zeggen) voor Gronsveld en Rijckholt heeft betekend en nog steeds betekent, vindt u in dit nummer en ook in volgende meer informatie.

De ruimte bevindt zich achter de kerk van Rijckholt (Dominicanerhof 2). Voorlopig hebben we er de naam "'t Klooster" aan gegeven. Mocht u een betere naam weten dan horen wij dat graag van u.

Tot slot wensen wij u "'nne Zaolige Paose".

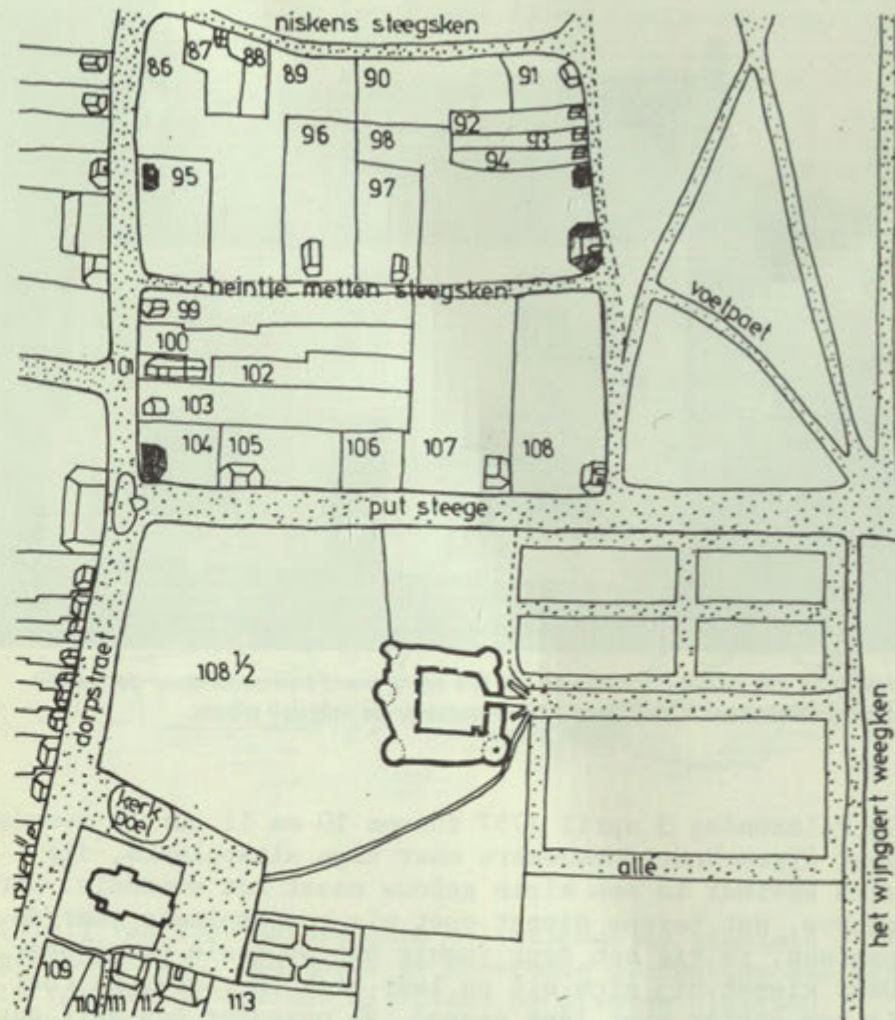
De redactie

Inbraak bij de weduwe Schrijnemaekers in het jaar 1757

Reeds eerder is in dit periodiek opgemerkt dat de processtukken van de zogenaamde "schepenbank" van het graafschap Gronsveld een belangrijke bron van informatie zijn over het leven van alledag in Gronsveld in de 18e eeuw, maar vooral over bijzondere gebeurtenissen die zich in die tijd in ons dorp hebben afgespeeld. Voor een nadere uiteenzetting over de "schepenbank" wordt verwezen naar Grueles jaargang 1 (1981) afl. 3 en Grueles jaargang 3 (1983) afl. 2. Ook de volgende gebeurtenis, die verhaalt van een inbraak bij de weduwe Schrijnemaekers in het jaar 1757, is ontleend aan de genoemde processtukken. We schrijven het jaar 1757. Op de hoek van het "Heintje Metten Steegsken" (nu Hennemettenstraat) en de huidige Broekstraat woont de weduwe van Machiel Schrijnemaekers met een aantal van haar kinderen, waaronder de dochter Aleydis en de zonen Claes, Peter en Hubert, en verder Maria Vrancken, vrouw van Hubert. Op bijgaande kaart van rond 1760 is de woonplaats (nr. 98) duidelijk aangegeven. Dit huis (zie foto), dat in 1714 gebouwd werd, is nu van de familie Van Thoor. Een andere zoon van de weduwe Schrijnemaekers Machiel geheten, woont op de hoek van de "Dorpstraet" (nu Rijksweg) en het "Heintje Metten Steegsken" (zie kaart, nr. 95).

De weduwe Schrijnemaekers is niet onbemiddeld. Dit moge blijken uit het feit dat zij een schaapherder ("sjeper") in dienst heeft. Bovendien is zij eigenaresse van een klein huis met stallen, gelegen naast haar woonhuis (op hetzelfde perceel nr. 98). Deze kleine boerderij, waar 's winters de schapen van de familie Schrijnemaekers ondergebracht worden en die op dat moment (1757) onbewoond is, speelt een belangrijke rol in een gebeurtenis die een jaar later plaats vindt en waar we een andere keerop terug zullen komen.

Het middengedeelte van Gronsveld omstreeks 1760.

- 95 Machiel Schrijnemaekers jr.
- 98 Wed. Machiel Schrijnemaekers sr.
- 104 Engel van den Boorn.

Het huis dat in het midden van de 18e eeuw werd bewoond door de familie Schrijnemaekers. Op 3 april 1757 vond hier de inbraak plaats.

Op Palmzondag 3 april 1757 tussen 10 en 11 uur 's avonds gaat Claes Schrijnemaekers naar zijn slaapplaats, die zich bevindt in een klein gebouw naast het woonhuis. Dit gebouw, dat tevens dienst doet als voederplaats voor de paarden, is via een deur vanuit het woonhuis bereikbaar. Daar kleedt hij zich uit en legt zich te ruste. De rust is hem echter niet lang gegund. Na ongeveer een half uur geslapen te hebben, wordt hij plotseling wakker door een geluid vlak naast zijn bed. In het schemerduister ziet hij de schim van een man. In eerste instantie denkt hij dat het zijn broer Peter is die ook komt slapen. Dan ziet hij echter dat de manskgestalte zijn kleren vastpakt en doorzoekt. Op dat moment begrijpt Claes dat hij met een inbreker te doen heeft. Hij springt snel uit zijn bed en grijpt de onbekende vast. De vreemdeling probeert zich los te rukken en slaat naar alle kanten, al schreeuwend:

"Mortdieu, laet mich los." Maar Claes laat niet los, ondanks de slagen die hij moet incasseren. In de processtukken lezen we dat "dien manspersoon soo groot geweld gedaen heeft om los te geraeken dat de kedel

(kiel) van dyen manspersoon op verscheijde plaatsen gescheurt is". Dan haalt de onbekende plotseling een mes te voorschijn waarmee hij Claes op diverse plaatsen raakt. (Tijdens het proces, dat een dag later voor de schepenbank plaats vindt, laat Claes ongeveer twintig wonden op hoofd, armen, handen, schouders en rug zien). Bloedend is hij gedwongen de man los te laten en roepend om hulp rent hij "angstig wordende van vermoort te worden" de stal uit het huis in, terwijl hij de onbekende, die de aangrenzende paardestal in vlucht, nog hoort roepen: "Sacredieu, ick sal dig nogh krijgen." Als Claes het huis binnen rent, loopt hij zijn zuster Aleydis en schoonzuster Maria tegen het lijf, die zijn hulpgeroep

hebben gehoord. Claes: "Daer is eenen dieff op mijn bed aen mij geweest die mij gesteecken heeft; hij heeft eenen kedel aen gehadt, die ick hem gescheurt hebbe en hij heeft korte hayren gehadt andersints soude ick hem nog vast gehouden hebben." (Maria zou later tijdens het proces verklaren, dat "Claes van alle kanten, van den hoofde tot de voeten, schroomelijck bebloeyt was gelijk een beeste".)

Claes grijpt de "snaphaen" (geweer) en rent naar buiten "tot aen de schure op den mesthoff", terwijl Maria hem naroept: "Blijft int huys, waar wilt gij in uwe hembt en soo miserable gewont loopen?" Buiten is echter niemand te zien. Ook de voederplaats van de paarden en de aangrenzende paardestal blijken verlaten. In de paardestal vindt Claes de hoed van de onbekende, die hij in zijn vlucht verloren heeft.

Intussen heeft Maria de schaapherder Gerard Cremers het dorp ingestuurd om hulp te halen. Hubert en Peter Schrijnemaekers, broers van Claes, treft hij aan in de herberg van Engel van den Boorn. Deze lag op de hoek van de "Dorpstraet" en de "Putsteege", op de plaats waar zich thans de woning van de familie Colla Halders bevindt. (Zie kaart, nr. 104.) Dit gebouw, dat de woning was van de schepen Engel van den Boorn, was de plaats waar de processen voor de schepenbank gehouden werden en het deed blijkbaar ook dienst als herberg. Gezamenlijk begeven zij zich dan naar hun ouderlijk huis, waar op dat tijdstip zich nog meer mannen van het dorp verzameld hebben, waaronder Hans Peter Dupuits, Hendrik Bouchoms, Jacobus Houben, Adam Simons (commandant van de wacht), Hendrik Lacroix en Johannes van den Boorn. Zij verdelen zich in groepjes om de overvaller te gaan zoeken.

Zo trekken Peter Schrijnemaekers "die eenen mestrieck in sijne handt genoomen heeft", en Hans Peter Dupuits "die eene graeffschuppe hadde" in oostelijke richting het dorp uit. Wanneer zij gekomen zijn bij "den weg gaende van Gronsfeldt naar Eckelraede" volgen zij deze weg in de richting Eckelrade.

Dan opeens "comende ontrint de Daelecamers heeft Hans Peter Dupuits tegen Peter Schrijnemaekers geseyt: daer staet eenen mensch", waarop de laatste antwoordt: "Neen, dat is eenen struyk", waarop Hans Peter Dupuits weer zegt: "Neen, het roert sigh, 't is eenen mensch, laet ons avanceren." Op dat moment rent de gedaante weg. Nu zien ze duidelijk dat het een man is, die over de weg voor hen uitloopt en ze zetten de achtervolging in. Al lopende zien ze dat de vreemdeling iets weggooit. Tijd om te stoppen en het voorwerp te zoeken hebben ze echter niet. De onbekende verlaat de weg aan de linkerkant en rent, op de hielen gezeten door zijn beide achtervolgers, in de richting van de Daer. Langzaam maar zeker haalt Peter Schrijnemaekers, die intussen een stuk voorligt op Hans Peter Dupuits, de onbekende in.

Als zij aldus zijn "gelopen tot in de Daer is den voorschreven vreemdeling blijven staen en heeft sigh omgekeert, lichtende seinen lingken arm in de hoogte en hebbende in de lincke hand een bloet mes." De onbekende schiet op de aanstormende Schrijnemaekers toe. In het gevecht dat dan volgt brengt Schrijnemaekers "dien vreemdeling diversche slaegen aent hoofd toe met seinen rieck." Dan "laet hij zijnen rieck vallen om dien vreemdeling metten arm vast te packen ende hem alsoo vast gepackt hebbende heeft hij dien persoon plat ter aerde neder geworpen en gehouden en terstonts geroepen tot Hans Peter Dupuits: avanceere, ick hebbe hem vast". Als Dupuits arriveert, wordt de onbekende allereerst gefouilleerd om te kijken of hij geen mes meer bij zich heeft. Dat blijkt niet het geval te zijn, waarna Schrijnemaekers en Dupuits "voorschreven vreemdeling metten armen hebben gepackt en naer Gronsfeldt innegebracht ten huysse van de weduwe Lebens."

Daar hebben zij gewacht tot ook de andere mannen zijn teruggekomen, waarna zij allen gezamenlijk de vreemdeling naar de woning van de schepen Engel van den Boorn hebben gebracht.

Vervolgens zijn Peter Schrijnemaekers, Jan van den Boorn en enkele anderen het dorp uitgetrokken om te gaan zoeken naar hetgeen de onbekende, zoals Schrijnemaekers en Dupuits gezien hadden, tijdens zijn vlucht heeft weggegooid. Op de bewuste plek vinden zij "eenen blauwen keel denwelken geheel was verscheurt". En "verders gegaen zijnde tot in de Daer" hebben zij "bevonden ontrent de plaetse alwaer Peter Schrijnemaekers dien vreemdeling ter aerde neder had geworpen en gehouden, naer eenige tijd gesoeckt te hebben, eene leege scheyde van een mess". In het nachtelijk donker wordt het mes echter niet gevonden.

Teruggekeerd in het dorp vernemen zij dat men intussen in het bed van Claes Schrijnemaekers de punt van een mes gevonden heeft. Vervolgens hebben een aantal mannen gedurende de nacht "geassisteert te bewaecken dyen gedetineerden ten huysse van Engel van den Boorn tot 's morgens heel vroegh".

Die morgen zijn in alle vroegte Hubert Schrijnemaekers, Hans Peter Dupuits, Jacobus Houben, Hendrick Lacroix en Adam Simons de Daor ingetrokken om het mes te gaan zoeken. "Ter plaetse alwaer den gedetineerden geapprehendeert (gepakt) worden is hebben zij nogh de teekens in d'aerde bevonden alwaer dien vreemdeling met zijn hoofd gelegen hadde alsmede nogh een deel bloet op d'aerde en ontrint anderhalven voet van de plaetse, daer het bloet lagh, heeft Hendrick Lacroix een mess steekende in d'aerde gevonden", waarbij opvalt "dat het selve mess voor aen de punt een groot stuck af hadde, waerop nogh eenigh bloedt was hangende".

Deze attributen vormen de belangrijkste bewijsstukken tijdens het proces, dat nog die dag (4 april 1757), dus de dag nadat Claes Schrijnemaekers is overvallen, voor de schepensbank van Gronsveld plaatsvindt. Daarbij worden als getuigen gehoord Claes, Peter en Hubert Schrijnemaekers, Maria Vrancken, Hans Peter Dupuits en Adam Simons.

Uit de geschreven en ondertekende getuigenverklaringen, die van dit proces bewaard zijn gebleven, valt overigens af te leiden dat een groot deel van de bevolking in die tijd nog analfabeet was: van de bovengenoemde personen, die optraden als getuige, ondertekende alleen Peter Schrijnemaekers met zijn naam, de overigen moesten volstaan met het zetten van een kruisje.

Tijdens het verhoor van de verdachte blijkt dat deze Biertholet Poussi heet, dat hij geen woon- of verblijfplaats heeft en geboortig is van "Heuseur, in het Luyker landt". Hij ontkent ook maar iets met de inbraak en overval van doen te hebben en verklaart dat het mes en

de gescheurde kiel niet aan hem toebehoren. De schepenen zijn echter van mening dat zij voldoende bewijsstukken in handen hebben om de schuld van Poussi te kunnen aantonen en besluiten "den gedetineerden te stellen in stricte detentie met boeyen en banden", hetgeen erop neerkomt dat hij, aan handen en voeten gebonden, wordt opgesloten in de kerkers van het kasteel van Gronsveld.

Lang heeft de gevangenschap echter niet geduurd. In de nacht van Witte Donderdag op Goede Vrijdag, dus drie dagen na zijn berechting, weet Biertholet Poussi te ontvluchten. Na gealarmeerd te zijn, heeft nog diezelfde nacht een aantal schepenen "het gevangenhuis optasteel van Gronsfeldt met lantaarns gevisiteert". Alle deuren bleken nog op slot, echter "een groot gat was gebrooken door den steenen muur, alwaer Poussi uytgebrooken is en geëvadeert (gevlucht) heeft". Verder hebben zij "bevonden op eenen dicken blauen steen liggende in de voorschreven gevangnisse de kettels, clousters en banden waarmede de voormelde Biertholet Poussi aan handen en voeten gesloten en gebonden was geweest". Met een twintigtal gewapende mannen hebben de schepenen daarna nog het kasteel van boven tot onder doorzocht. Er wordt echter niemand meer aangetroffen.

Bron: Rijksarchief Limburg
Schepenbank Gronsveld

Piet Daemen

Foto

Kên d'r hön nog ?

De Lange Geel

14 december 1872 krège Anna Catharina Spronck en Servatius Goessen hön veerde keend, 'nne zoën. Ze gaoven 'm de naome mêt va Michael Hubert. 't Groetste gedejlte ês 'r doër 't lève gegaange es de Lange Geel. 't Awwershoës wäor oe läoter de femiëlie Sjmets gewoend hêt (Bèr). Hié hêt 'r ies bié z'n awwers gewoend en vanaof 1914 bié ze zuster Lena, dy mêt Theofiel Smets, 'nne Belsj, getrouwd wäor en ién Môtroux woende.

Vuur d'n iesten oerlog wäore ze oët 't Belsj gevlöch en hié truk ién 't awwershoës van de vrouw koëme woene. Geel ês tot 1949 bié hön ién de kos gewès.

'r Ês ongeveer tien jaor bekker gewès bié Zjeng van de bekker, d'n Dikke van Dore, (de pa van Door, Jês, Zjao, Liza en Merieke).

Ién de ieste wêrldoerlog môste de boere alle vröchte iénliëve vuur de disterbusie; de lûij lede neet mie bakke. Ze beke noé weer mie zelf. Hiédoer verloer ién 1915 oüch Geel ze wêrk. Tot 1950 hêt 'r niks anders mie gedoën es bié Sjmets de moestem. Ién de weenter gol 'r 'nne koup hoût ién de bos. Daovan verkoch 'r de boengêrde, tematte-sjekke, érteriézer, sjtiépe en sjaanse dy twie sént opbraachte. Noé en daan heelp 'r Pierreke Rêks mêt gèje.

Dat wäor niks epäorts. Wat ich waol beléchélik von en wat ich nog wèit oét m'nne keendertiéd: es ze allebej op hön hoéke aon 't gèje wäore, tûinde ze ève groet. Meh es ze réch sjtoûnge, tûinde Geel ens zoe groet. Ze neumden 'm daan oûch neet vuur niks de Lange Geel.

Börgemèister Sjpwawwe en Wackers wäore vuur en wäoter. Vuur Sjpwawwe onder z'n doéve te sjete mèt z'n hermenie richde Wackers ién 1915 de toneelklup "Vrij Vooruit" op. Geel wäor d'n ieste en lêste vuurzitter. De opveuringe wäore ién 't ejnigste zèulke van 't duerp ién dèn tiéd: bié d'n Dikke van Dore, boëve de bekkery (noé de kaffee van Loe Smeets). 't Wäor oûch de vuurlueper van de Fan-faar ién 1921.

26 april 1941, Broélef va Frits Cornelissen en Lieske Smets.

Staande v.l.n.r. Lange Geel, broor va Frits (Heerlen), Theofiel Smets (pa va Bèr), Nêst Smets-Ramaekers (vrouw va Bèr), Bèr Smets, Zjwaoger va Frits (Heerlen). Zittend v.l.n.r. Ma va Frits (Heerlen), Frits (Heerlen), Lieske (Heerlen), Lena Smets (ma va Bèr en zuster va Geel).

Fantasere kôs Geel good. 'r Haw gedrûimp dat 'r ién Sebe-rië, oe de sjnie e pãor meter hoog laog, verdwaold wäor. 'r Wäor verrêk van de kaw. Wie 'r z'n ênd zaog naodere haw 'r zich van érmooj tiënge 'nne boûm gezat. Opens hoert 'r belle en daag dat de yngele oét d'n hiémel 'm kaome hoële.

Meh 't wäor 'n arresjlej mèt twie pèrd vuur. Vëur drop 'nne kôtsjeer ién tenuu. Aachterién 'n prinses mèt 'nne boontjas aon en gleensterend van de diamaante. De kôtsjeer laag 'm op de sjlej en braag 'm nao e kesjtiel. Dao laagte ze 'm ién 'nne sjtool vuur 'nne groete oëpen haard. De kôtsjeer kaom mèt 'n flés wién aon en vroeg of 'r get woûw dreênke. "Wêls te 'm kaad of wèrm?" vroeg 'r nog. "Es 't toch 't zelfde ês, lever wèrm", zaag Geel. Wie 'r de wién wäor werme woërd Geel wakker. "Zju", zaag Geel, "haw ich mich toch mer kawwe gevraag".

De Lange Geel steekt met kop en schouders boven de andere duivenmelkers uit.

Z'n leefhebbery wäor doéve. Ofsjoens 'r gèinen échte kaffeemaan wäor, hêt 'r dao toch ore doerbraach. Gruutsj heel 'r dan op oûghude 'n zilvergrys ziéje dy 'm zoe 'n sjoen joûnge gaof of dè sjuelver mèt z'n sjoen lang boës. Geng

"zèg" zaag 'r dan. Of de zilversjtrik dy de sjier te wiéd haw sjtoën en toch nog 27 km de oor vloeg. Denao sjtoûng 'r nog ore oppe sjtraot mêt d'n doévekuerf ién z'n han te klasjenere. Kaom 'n doûf te lät, drierde hër ze drek de nak òm.

Mêt de vastelaovend haw 'r òmmertoûw get epäorts. 'r Verklejde zich bevuurbeeld ién 'nnen èzel oe 'r op zaot of ién 'nne maan dè op ziéne rök zaot.

Oe hër daan oûch sjpats aon haw: es 'r de kaffee iéngoûng trok 'r de kuûke ién, pagkde zich dao 'nnen teleur en 'n versjêt, kroëp dan op 'nne sjtool en begôs te zynge: "Was ik maar nooit getrouwd.." en heef daobié mêt de versjêt op d'n teleur. D'n hille kaffee zoûng dan mêt en Geel heef mer mêt de versjêt op d'n teleur.

Zaoterdigaovend sjtoûng vuur Geel vas: daan goûng 'r nao " 't menneke " (Jeu Bos) vuur zich te laote sjère. Dao wäore òmmertoûw vaste klaante dy tot twelf oor blëve moûjle. Dao goûnge de mieste daan oûch vuur. De Langen Hos wäor 'nne kier aon 't opsjöppe uûver ze sjoen wit moos ién de moostem. 'r Wès mêt z'n erm oétrèin: hûijer van 'nne meter doersjnèj. "Jao, dat wèit ich al", zaag Geel, "noonk ién Lûik hèt 'n kasserol gemak van 'nne meter doërsjnèj". "Wat môt dè dao mêt?", vroeg de Langen Hos. Geel pagkde de krom piép oét z'nne moond, wès nao de Langen Hos: "Vuur dié moos ién te koëke"

Geel sjleep boëve 't klejn puúrtsje bié Sj mets (oe de wërklplaots wäor van de fitsemëkery van Bèr), aon dy twee klejn vinsterkes. Vuur dao op te koëme môs 'r uûver de sjlaopkåomers van de keender van Tefiel en uûver 't doéves dat boëve de groete poërt wäor.

Geel wäor neet getrouwd. " 'n Vrouw betaols te d'n hil lèven aon aof" zaag 'r, "en wörd noets d'nnen eigendom". Weenterdaog naom 'r waol al aoves 'nne werme brik mêt sjlaope vuur z'n groete veuj aon te werme.

Zoe good es eker mēns gooj en sjlèche eigensjappe hèt haw Geel dat oûch. Oppe sjtraot wäor 'r 'nne kloûjn; bēne wäor 'r verdöld köpsjig en kontrèr. Noé en daan doeg 'r daog z'nne moond neet oëpe. Zelf zaag 'r: "Ze hebbe mich uûveraál ève gēn, ze sjrōbbe uûveraál òm mich heen" Keender môs 'r niks van hebbe. Es dy nao 'm loorde begôs 'r al te sakkere. De keender Sj mets magkde 'n wèk vuur

de Paose al hōn paosnēske mêt sjpien drién. Es Lena en Tefiel oét de mēs kaome, laag Tefiel de ejjer ién 't nēske. Wouwe de keender de ejjer daan goën zeuke, kaom Geel hōn op 't moostemwēgske tinge mêt de ejjer ién z'n han. Ién eker nēske haw 'r ién de plaots van de ejjer 'nnen hoûp hoondersjtroont gelaag.

Goejde mêt Sinterklaos Tefiel nuût en babbelerre aon dat klejn vinsterke onder de noëteboûm ién de wej nēven 't hoēs, dan magkde hër de keender zoe bang dat gēine de kåomer ién doerf te goën.

Noé en daan wiste oûch neet of 't kloetery wäor of dat 'rt mejnde. 'r Sjtoûng 'nne kier vuur de poert op d'n taluu, kaom dao 'n vrouw en 'nne maan oét Mesjtreech mêt 'nne fits en sjtobde. "Menier, boe verkaope ze hy keerse een de buurt?" Geel mêt e grynetig gezich: "Hié hèt 't geng buurt! Buurte hèt 't eleng ién Mesjtreech. Hié woene al-lemaol fetsoenlikke lûij" Hër drierde zich 'nne havve sjlāog òm en loorde 't duerp op, zonder nog boe of ba te zegke.

Ién 1949 troûwde Piet Smets. Omdat doûw gèin hoés te krié-ge wäor, troûwde hër bié hön ién. 't Woerd get te drök bié Sjmets en Geel verhûisde nao Bèr van Eudem (Anzjelen en Matjeu van Kallebérg). 'r Krèg weer wérk en waol op de gemejnte. Ies flattere sjprejje, boëterblomme en distele mieje op 't Brook, denao "bode" op 't gemejntehoés. Dat wäor doûw op 't kesjtiel van Riékelt. Es 'r va Riékelt kaom vuur nao de pos te goën, Jôp Heynen te zegke wat 'r mós goën doën, of briefkes op de illetrikse pëul plakke,

1939. De Lange Geel. Rechts Liza Reintjens-Mingels, de vrouw links is niet bekend.

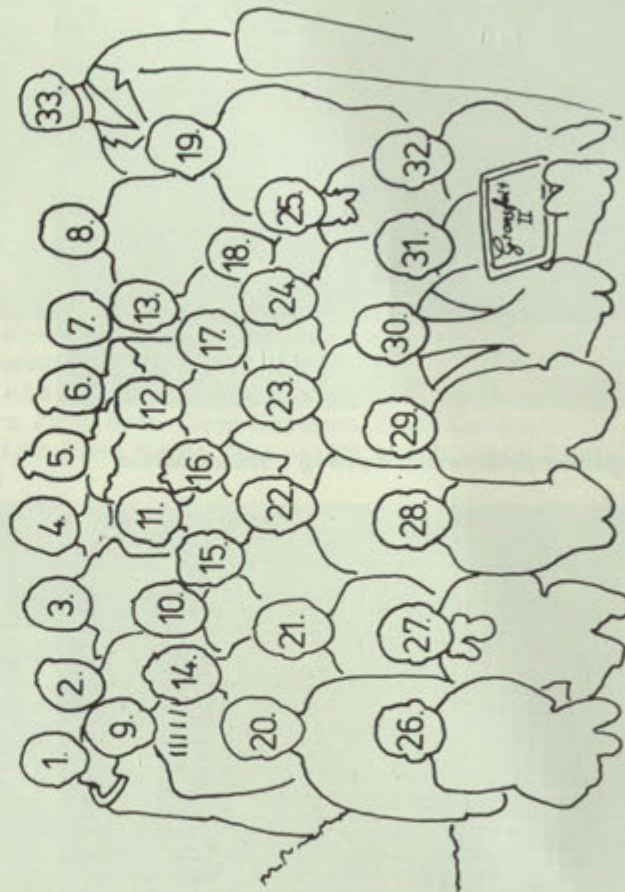
trok 'r bié Door de bekker ién. Hër wis zjus wie läot dao de koffie vèrdig wäor. Es 'nne kier niks bié de koffie wäor vroeg 'r: "'t Hèt soms gèine vlaoj oe èine ién getroëje hèt?" Nao twie jaor bié Bèr van Eudem gewoend te hebbe verhûisde hër ién 1951 nao Liza van Zjèun Myngels. Zjang Pootsj wäor doûw al 'nnen hillen tiéd ién de kos. 't Doorde neet lang of Geel en Zjang versjtoûnge zich wie de vérke. Toezjoer wäore ze zich oonderèin 't vél aon 't aofdoën. Op 'nnen aovend dat Liza zjus nao 't Lof wäor woûw Geel zich e gläos wäoter pakke. Wat gebëurd ès wèt hûij nog gèine, meh 't boëvesjtök vloeg van de kraon aof en 't wäoter sjoët tot tiënge de plefoûng. Pootsj zaot aon de taofel te ète en boezjeerde neet. Geel sjnabde zich 'nnen haandook en heel dè op de kraon. 't Wäoter leep uüver de poompsjtèin, de groond, zoe de kuûken oét. Pootsj gebierde nao niks. Wie Liza hëivers kaom, kaom 'm 't wäoter oonder de poert al tinge. Pootsj zaot nog wie 'n hoût op z'nne sjtool en krèg z'n oere gewase dat 'r de hoofkraon ién de kalder neet haw toûwgedriejd. Pootsj mêt volle moond: "Ja huur hié, 't hèt mich gèine get gevraog" Wie 'r dan ejndelik de hoofkraon haw toûwgedriejd sjtoûng Geel mêt e sjtaole gezich mêt 't gläos aon de kraon. "Deh", zaag 'r, "noé heb ich nog neet gedroonke".

Geel ès 2 juni 1955 zach en röstig gesjtoûrve.

Gus

Lagere School Gronsvelt 1903

- 1 Nel Pinckaers 2 Fienke Willigers 3 Marie Houten 4 Lena Jaspars 5 Jës Schrijnemaekers 6 Berb Schrijnemaekers
 7 Marie Lousberg 8 Wis Janssen 9 Lies Lekner 10 Berb Verkerk (?) 11 Marie Jaspars 12 Fie Willigers 13 Lena
 Benedic 14 Marie Aussems 15 Bina Mingels 16 Sijtjen Willigers 17 Fien Aldenhoven 18 Gilles Jaspars 19 Anna
 Delliège (?) 20 Zjèun Lahaye 21 Bèr Heynen 22 Bèr Jaspars 23 Zjoke Cilissen 24 Bèr Bouchoms 25 Zjengske
 Willigers 26 Gielke Pinckaers 27 Freens Aldenhoven 28 Zjengske Benedic 29 Jeuke Bemelmans 30 Zjeng van den
 Boorn 31 Pierre Pinckaers 32 Pie Delliège 33 Meester Janssen.

28 januari 1940
De Sjtäosiewëg, gezien vanaf hoek Hogeweg - Stationsstraat

1937 Naar Parijs
v.l.n.r. Zjēun Houben, Albert Mingels, Jean van de Weerdt, Giljam Dassen, Giel Pinckaers

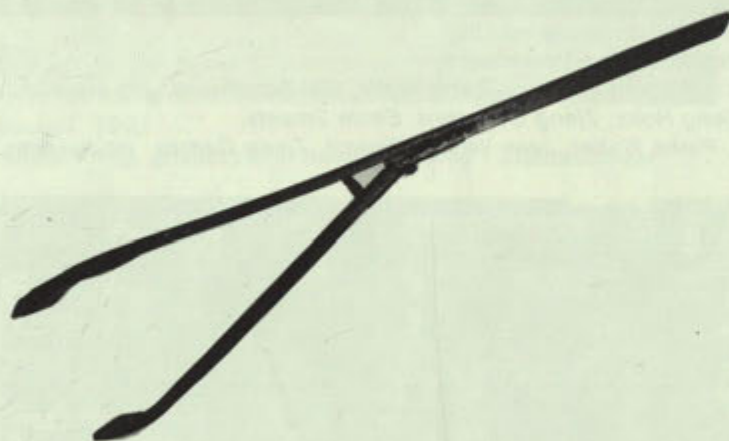
Holset-Vijlen Verkennerkamp 1955
Voetbalwedstrijd Vaders-Verkenners
Achter v.l.n.r. Winand Loyens, Zjeng Wolfs, Sjēl Bouchoms, Jōp Heynen, José Willigers, Zjeng Rokx, Zjeng Goessens, Emile Smeets.
Voor v.l.n.r. Pieke Waber, Jean van de Weerdt, Zjeng Damzo, Vic Jaspars, Bēr Dassen

Vastelaovend iēn de Hermeniezaol ± 1943
Achter v.l.n.r. 1 Zjēf Janssen (van Nikkela) 2 Piet Janssen (van Nikkela) 3 Vic Jaspars 4 Doorke Halder 5 Sef Segers 6 Jean Berghmans 7 Zjēf van de Weerdt 8 Zjengske Bouchoms 9 Zjozēf Pinckaers 10 Liza Janssen (van Nikkela)
Voor v.l.n.r.
1 Marieke Hofman 2 Trenēt Berghmans 3 Fieneker Janssen (van Nikkela) 4 Emma Janssen 5 Miet van de Weerdt 6 Bērke Hofman

In het vorige nummer werd door onze sectie de wens uitgesproken de volledige blokbrekersuitrusting in ons bezit (of in bruikleen) te krijgen om ten toon te stellen. We ontvingen diverse reacties, en wat het voornaamste is, ook enkele gereedschappen. Bij deze bedankt. Maar de collectie is nog niet compleet en daarom willen we nogmaals een beroep doen op uw medewerking.

Het gereedschap dat u op de foto ziet, behoorde niet tot de uitrusting van de blokbreker. Een vakman in ons dorp maakte er bijna dagelijks gebruik van. In tegenstelling tot de blokbreker, die van een geheel meerdere delen maakte, creëerde hij van vele delen een geheel. Onze vraag: waarvoor diende het afgebeelde voorwerp en door wie werd het gebruikt?

Reacties naar: Piet Spronck (tel. 1497)
John van de Weerdt (tel. 2667)

Es te ziëvetig jaor bis woerde

Es te ziëvetig jaor bis woerde
en deenks nog 'ns aon vreuger lûij,
daan zeks te dêks: " 't Ês vëul veraanderd,
dat wäor e groet versjèil tiëngen hûij".

Daan zuus te weer vuur d'nne gèis
die awtsjes oe ste gruutsj op wäors,
oe t'r vëul noé neet mie van ziën,
"Hejje ze mer hié blève" zek ich haos.

Wyzeke, Zjengske en de Lange Geel,
Liébeke, Pol en Yngelke,
't Wûlfke, Kips en d'r Pap,
Sjluúsmenneke, Sander en Frênske.

Rëkske, Lena en Freens,
Fons van Zjaak, d'n Dorre en 't Retsje,
Zjang van Peer, d'n Douûts en Bèr Morting,
Pieterke, de Beuk en Nensje.

Klëuske, d'n Deender en de Wisj,
Sjtermans Wöm, Miensje en Hejneke,
Matjeu boëve, Zjeng van Klëur, d'n Dobbele,
Selismenneke, 't Gêld en Lynke.

Zjoke Donneij, Pietsje en Pom Pom,
D'n Dikke van Aldenhoëve, Pootsj, 't Vuke,
Vëus, Giéleske en de Baron,
Zjoke Peenk, Fréns oonder en Nelke.

Sjarel Jaspars.

Sjtik de Bôbbel, 't Houïte Puutsje en Hos,
D'n Dikke, Zjaak van Naarke en Nikkelakke,
De Molling, Zjwype Wôm en Zjoke Sjeef,
Geel van Fréns, de Sjef en 't Sjuusterke.

't Wit van de Sjmiëd en Joezepke Lëk,
Zjeuke, Teun en juffrouw Anna,
Klaos van Sjtéske en Drik de Baoj,
Trënsje, Nölke en Ba.

De Witte, Manske en Trúi,
Klëus Sôdang, Aodem en Naatsje,
Haat, Taant Wis, d'n Haos,
D'n Dikke van Paoke, de Sjryver en Sjpawweke.

Zjange Nol, Doosje Bek en de Sjieper,
Nët van Liébeke, Bôchems Wôm en 't Hierke,
Janseke de Boül en Bodeke,
Bet van de Sjef, Dores Héssels en Pierke.

Kleus, de Lange van Nie en Veensént,
Van Hoüt, Zjëuneke en Jôp,
Kasj, Hofmenneke en Klëus Sjterre,
De Kleenk, Awwen Dores en de Roes.

Dat wäor éffekes truklore op vreuger,
dao wäoren t'r dy hawwen 't neet te brèid,
meh ze wäore waol ieder tevrèje,
neet wie dat hûi dêk gèit.

Slivvenhier ich vraog vuur dy allemaol,
heb e bitteke kompassie mêt hön,
laot ze daan 'ns get misdoën hebbe,
d'r wêt oüch, wè ês zoonder zön.

Deenk draon: die d'r heb genoëme,
ömdat d'r ze gën bié uch woûwt,
v'r hebbe ze hiel nôj gemis,
"Meh 't ês Gaods wêl" zaagte ze doûw.

Sjarel Jaspars, z.g.

Archeologie

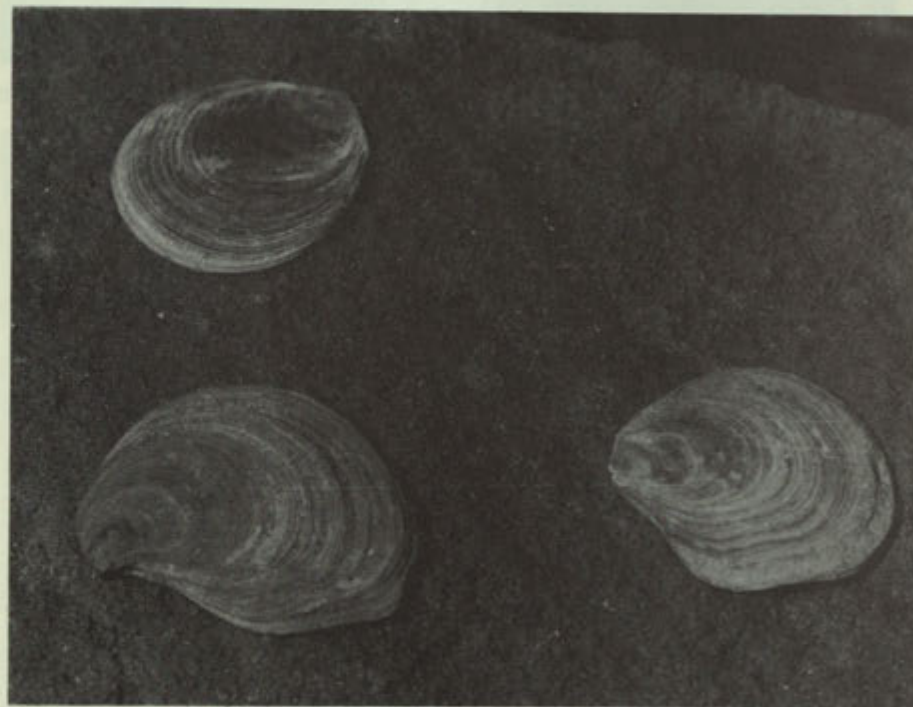
Een verdwenen zee

Over enige maanden hoopt onze Stichting een streekmuseum in Rijckholt te openen. Naast een permanente expositie die voornamelijk zal bestaan uit gesteenten, fossielen en mineralen (geschonken door emeritus pastoor Vic Spauwen) zullen ook regelmatig tijdelijke thema-exposities door de sectie archeologie verzorgd worden. De eerste thema-expositie heeft als onderwerp de Krijttijd. Omdat het hier gaat om geologie (een wetenschap die tracht na te gaan hoe de aardkorst is en hoe zij is ontstaan), zal onze sectie ook regelmatig geologische artikelen plaatsen. Dit artikel is het eerste uit de reeks.

Mergelgrotten, of beter gezegd ondergrondse kalksteengroeven, hebben we genoeg in onze gemeente. Denk maar eens aan de Hel, de Dolekamers, de Riesenberggroeve, groeve Steenberg en al die andere in het Savelsbos gelegen gangenstelsels. Deze zijn in de afgelopen eeuwen ontstaan doordat onze voorouders de kalksteen wonnen voor onder andere bouwdoeleinden. Als u door zo'n gangenstelsel loopt, moet u zich realiseren dat u op dat moment in de bodem van een zee ronddoelt, namelijk de Krijtzee die hier 65 tot 70 miljoen jaar geleden was. De Krijttijd begon ongeveer 120 miljoen jaar geleden en eindigde 65 miljoen jaar geleden. Voor onze omgeving wordt dit tijdperk pas interessant in een tweetal periodes die we het Maastrichtien en Campanien noemen. De subtropische Krijtzee strekte zich toen uit tot in Zuid-Limburg. Deze zee, of beter gezegd het dieren- maar ook het plantenleven erin, was verantwoordelijk voor het ontstaan van het kalksteenpakket (mergel) dat nu op een

aantal plaatsen in onder andere het Savelsbos aan de oppervlakte komt en waarin de bovengenoemde gangenstelsels te vinden zijn.

Elk levend wezen gaat dood. De dieren uit de Krijtzee vormden hierop geen uitzondering. Nadat ze op de zeebodem terecht waren gekomen, verrotten hun weke delen en bleven alleen hun harde delen zoals geraamten en pantsers over. Omdat deze harde delen voor het grootste deel uit kalk bestonden, kon in de loop der tijd - samen met plantenresten - het kalksteenpakket ontstaan. Eencellige diertjes en kolonies van onder andere koralen en zogenaamde mosdiertjes speelden bij dit proces een voorname rol. Naast deze erg kleine wezentjes, werd de Krijtzee ook nog bevolkt door grotere dieren. Op de bodem leefden bijvoorbeeld slakken, schelpdieren, kreeften, sponzen en zeeëgels.

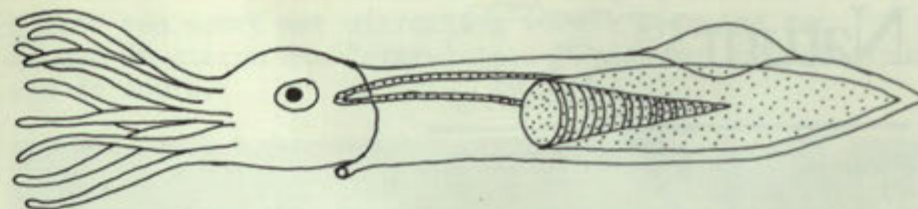
Overblijfselen van schelpdieren uit de Krijttijd, gevonden in de "mergel" bij Rijckholt.

Fossiel overblijfsel van een belemniet, gevonden door J. Theunissen uit Rijckholt.

Gefossiliseerd overblijfsel van een zeeëgel uit de Krijttijd.

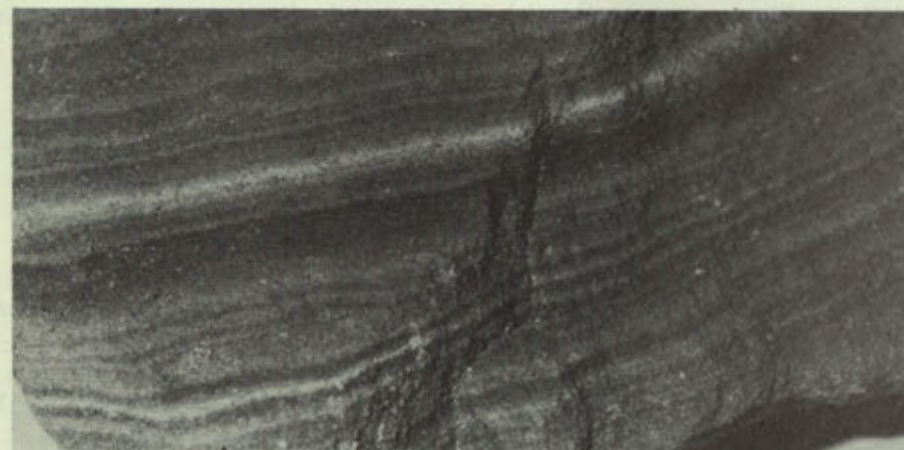

Reconstructie van een belemniet. De harde delen (gestippeld) kunnen we tegenwoordig als fossielen terug vinden. We noemen ze "donderkeilen".

Tot de roofdieren die deze zee onveilig maakten, mogen we de inktvissen (belemnieten, ammonieten), haaien en mosasauriërs of maashagedissen rekenen. Deze laatste waren gigantische beesten; ze konden een lengte van meer dan 10 meter bereiken.

Fossielen van deze reuzen uit de Krijtzees zijn in de "mergel" van Rijckholt en Gronsveld (nog) niet gevonden. De kans om ze te vinden is overigens klein, want afgravingen voor onder andere de cementindustrie vinden hier niet plaats. Dit sluit de aanwezigheid van hun fossielen echter niet uit, want in onze directe omgeving – bij Maastricht – zijn wel resten van een dergelijk voorhistorisch monster gevonden.

Jan Weertz

Deze foto laat duidelijk zien dat onze "mergel" een afzettings- of sedimentsgesteente is, gesteente dat uit lagen bestaat.

Piépele

Voor vlinders, of "piépele" zoals zij in het dialect worden genoemd, is Limburg, zeker landelijk gezien, een paradijs. Welk boek u ook openslaat over insecten of vlinders, Zuid-Limburg wordt vaak als enige vindplaats vermeld. Dit komt vooral door de diverse soorten planten en bloemen die alleen in Zuid-Limburg voorkomen. Immers vlinders kunnen niet zonder bloemen, en de planten hebben de vlinders nodig.

De meeste vlinders krijgt u echter slechts zelden te zien: de nachtvlinders. Van de ruim 2000 soorten vlinders die alleen al in Nederland voorkomen, zijn ruim 95% nachtvlinders. In dit artikel spreek ik alleen over de dagvlinders. In Nederland komen ongeveer 90 soorten dagvlinders voor, waarvan het merendeel in het zuiden van het land en in de duinstreken. Onder deze soorten zijn zeer zeldzame en soms uitheemse die slechts nu en dan in ons land gesignaleerd worden.

Vlinders kunnen enkele jaren oud worden. Er zijn echter ook soorten, bijvoorbeeld het bekende koolwitje, die maar enkele weken oud worden. Zoals bekend, komen vlinders voort uit rupsen. Deze rupsen komen op hun beurt uit de eieren die de vlinders leggen. De rupsen verpoppen zich. Dan volgt de rustperiode in het leven van de vlinder. De rups zoekt hiervoor een rustige plaats uit, omdat zij in dit stadium erg kwetsbaar is. De duur van het popstadium hangt van verschillende factoren af. Het kan voorkomen dat uit een deel van de poppen al na twee weken vlinders komen, terwijl de rest overwintert en zich na een jaar en soms na twee jaar pas tot vlinder ontpopt.

Het zelfde kan gebeuren met de eitjes die een vlinder legt. Een gedeelte kan al snel uitkomen als rups, terwijl een ander gedeelte een volgend jaar te voorschijn komt. Dit natuurlijk verschijnsel is erop gericht de soort in stand te houden. Zou er namelijk door een natuurlijke

factor een soort met uitroeiing worden bedreigd dan zorgen de eieren die "overwinteren" voor het voortbestaan van de soort.

De rups van Kuifvlinder (nachtvlinder), aangetroffen in een Gronsveldse tuin.

Vlinders hebben zoals alle insecten drie paar poten. Zij bevinden zich in de buurt van de kop. Een rups heeft vaak nog meer poten. Dit zijn echter schijnpoten, die alleen dienen voor een verbinding met de ondergrond. De pasgeboren vlinder is week en heeft kromme vleugels die hij in twintig minuten volpropt met bloed, waardoor ze de normale grootte krijgen. De vleugelwijdte kan nogal variëren. Er komen soorten voor met een wijdte van meer dan 20 cm. In ons land is de Koninginnenpage een van de grootste. Het is ook een van de mooiste vlinders die in Nederland voorkomen. Ook in Gronsveld is hij waargenomen. Bijgaande foto toont de Koninginnenpage.

De Koninginnenpage, komt regelmatig in deze streken voor.

In Gronsveld zijn trouwens al veel vlindersoorten gesignaleerd die elders in Nederland niet meer voorkomen. De Distelvlinder vloog vorig jaar door de Schone Grub. De Oranjetip is rond Pinksteren waargenomen bij de "Bosrand". Ook zijn de Sint-Jansvlinder, het Landkaartje en de Atalanta waargenomen. De laatste is een bijzondere vlinder. Hij vertrekt net zoals vogels in de winter naar warmere streken. Hij overwintert aan de Middellandse Zee. Voor de zomer keert hij dan terug naar onze contreien. De Dagpauwoog is een nog vrij veel voorkomende vlinder in onze streken. Hij overwintert in holle bomen, spleten en schuren.

Hoe krijg je nu vlinders in je tuin? Er zijn vlinders die de voorkeur geven aan bepaalde planten of bepaalde kleuren van planten. De buddleia (piépelesjtroék) is een paarse of witte sierheester, die erg bij de vlinders geliefd is. Daarnaast zijn ook jasmijn, sering, liguster,

De Dagpauwoog, vrij algemeen in deze streken.

ribes en meidoorn erg in trek. Plant u tussen uw bloemen hier en daar kool, dan krijgt u zeker het koolwitje (of andere soorten witjes) op bezoek. Natuurlijk zijn ook andere bloemen en planten geschikt als pleisterplaats voor vlinders.

Wanneer u kool in de tuin plant voor de consumptie, kan de rups van de diverse soorten witjes nogal schade aanrichten. Dit is te voorkomen door tussen de kool salie te planten. Ook kunnen de eitjes tijdig worden weggenomen en op een andere plant worden neergelegd. Door de kolen dichter bij elkaar te planten, worden de buitenste bladeren zo hard dat de rupsen er niet door heen kunnen vreten.

Bent u geïnteresseerd in vlinders? Koop er eens een boek over. U zult zien dat het aardig is om soorten te kunnen onderscheiden en wat meer van hun gewoonten te weten.

Frans van de Weerd

Van aal en nog gèt

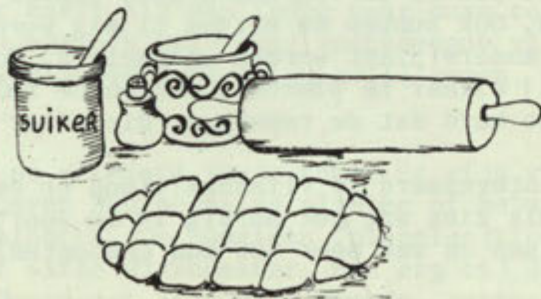
Knapkook

Zoals in het vorig nummer al vermeld is, is de Stichting in het bezit van een aantal kookboeken over Limburgse gerechten, verzameld en geschreven door Netty Engels-Geurts. In deze boeken staan bijvoorbeeld recepten over "hûidvlèis", "zoérvlèis", "toértepom", "kiësekook" en "waffle". Er zijn delen over inmaken, bewaren, brood bakken, Limburgse vlaaien en slachtgerechten. Als u belangstelling heeft, kunt u deze boeken bij mij lenen.

Hier is al een klein voorproefje: "knapkook" of "vlaoj zonder sjpys". Knapkook wordt gemaakt van de deeg die overblijft bij het bakken van vlaaien, dus een typische Limburgse lekkernij. Benodigdheden voor "vlaojedèig":

- 250 gram bloem
- 15 gram gist
- 20 gram margarine
- 20 gram suiker
- ± 1 dl melk

Hiervan wordt een deeg gemaakt die u op een warme plaats laat rijzen. Verder opnieuw kneden, uitrollen en het deeg in de vlaaiplaat doen. Dan de spijs erop aanbrengen.

Voor de "knapkook" wordt het deeg dat overblijft uitgerold tot een ronde plak. Bestrijk de plak met boter en bestrooi hem rijkelijk met suiker. Voor het bakken kunt u al lijntjes op de koek trekken. (Zie tekening.) Na het bakken kunt u dan de nog hete koek op deze lijntjes doorsnijden. De baktijd is 10 minuten bij een temperatuur van 220°.

Hier in Gronsveld werden volgens mevr. Angeline Goessens uit de ronde plak deeg met een omgekeerd glas ronde koekjes gedrukt. Hierop werden klontjes boter gedaan en men bestrooide ze met suiker en veel kaneel. Het lekkerst is de "knapkook" vers uit de oven.

Ina van de Weerdt
Rijksweg 32 (tel. 2806)

Rectificatie

Blz. 124. Onderschrift "Kooplieden keuren kersen" moet zijn: Directeuren v.l.n.r. Gubbels (Gronsveld), Boumen (Margraten), De Bruyn (Beek).

Copyright Stichting Grueles.

Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. Tel. 04408-2880/1575.

Abonnementen-administratie: Rijksweg 86 a. Tel. 04408-1662.

Abonnementsprijs f 17,50 per jaar, losse nummers f 5,00.

Rabobank Gronsveld, rek. nr. 11 75 15 000 / Postgiro 25 35 375 t.n.v. Stichting Grueles.

